

Effectiveness of the Islamic Penalty System in Prevention of Crime in the Mirror of Verses and Narrations

Yaser Takfallah

Assistant Professor, Department of Jurisprudence and
Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Extended Abstract

1. Introduction

One of the primary strategies for crime prevention is the anticipation of punishment for offenders, the rationale being that the burdens and costs of committing an act are made to outweigh its potential benefits. In this research, we seek to investigate the extent to which the penal system prescribed by the Sacred Lawgiver—communicated through Qur'anic verses and Prophetic traditions—affects the prevention of crimes. The findings, derived from a descriptive-analytical method, indicate that the Islamic penal system, through a comprehensive approach, prescribes punishments and sanctions for offenders that encompass both worldly and hereafter-oriented dimensions in a distinct and coordinated manner. Worldly punishments may sometimes manifest as natural consequences, while at other times they appear as legally sanctioned retributions for sinful actions. The natural worldly punishments, in fact, are the inherent outcomes of sinful behaviors, embedded within the very nature of such acts, which naturally befall the individual upon commission. In contrast, legal punishments represent another category of worldly sanctions that the Sacred Lawgiver has instituted for their deterrent function, tasking the Islamic government with their implementation. The deterrent quality of legal Islamic punishments, which include hudud (fixed punishments), qisas (retaliation), diyat (compensations), and ta'zirat (discretionary punishments), is established through three essential

– Corresponding Author: y.takfallah@atu.aac.ir

How to Cite: Takfallah, Y. (2025). Effectiveness of the Islamic Penalty System in Prevention of Crime in the Mirror of Verses and Narrations, *Journal of Seraje Monir*, 16(50), 111-142. DOI: 10.22054/ajsm.2024.80600.2048

Accepted: 20/04/2025

Received: 21/07/2024

ISSN: 2228-6616

eISSN: 2476-6070

factors: the certainty of punishment—which eliminates any doubt regarding its enforcement in the mind of the offender; the severity of punishment—which amplifies the physical and psychological costs of committing a sin; and the precision with which the implementation of punishments and the standards for establishing guilt are elaborately regulated.

Research Question

The question that arises in the present study is what effects the various punishments for sins in verses and narrations have on crime prevention? In other words, how can stating different punishments for sins achieve crime prevention?

Research Literature

The background of this issue is articles that have dealt with ways to prevent crime in specific areas, including an interdisciplinary approach to preventing crime with an economic approach (Alireza Daqiqi Main, Mohammad Srirafraz, Somayeh Makian, and Fatemeh Fahimifar. Another part of the background is dedicated to articles that have examined the prevention of crime from the perspective of verses and narratives, the article "Prevention of Crime from the Perspective of the Qur'an and Narrations" (Sepehri, Zahra et al., Reza, 2016). In the third part of the background, the book "The Impact of Penalty on Crime Prevention" (Mohammad Reza Soltani, 1397) was discussed in this article, while in this article, we examine the impact of the punishments mentioned on crime prevention from the perspective of verses and narratives.

To achieve this, we examine the impact of a variety of punishments on crime prevention after examining the lexical and idiomatic meanings of crime and punishment. The discussion of natural punishments in two types of material and spiritual (psychological) and religious punishment will be in four categories: hudud, retribution, diyat, and ta'zirat. Then we will discuss the punishment of the Hereafter, which begins with the moment of death and the pressure of the grave, continues in purgatory, and ultimately, the audit of the criminal and hell will be the end of the criminal. All of these punishments in the verses of the Holy Qur'an and the narrations of the Imams of Taherin (PBUH) will be investigated with an impact approach to prevent crime.

Research Method

The method of this research is descriptive-analytic. The issues have been addressed and examined using library study tools and religious sources including verses, narrations, and jurisprudential texts.

Conclusion

Worldwide retribution is sometimes natural and sometimes manifested as religious punishments of sins. Natural worldwide retributions are in fact the result of the sinful acts of individuals that have been found in the nature of these acts and, after committing, become natural. This retribution in the Holy Qur'an is referred to as the "blatant" resulting from the sin that he commits. Natural worldwide retribution has an apparent and material aspect, and sometimes becomes an esoteric and spiritual retribution.

Shari'a penalties are another part of worldly retribution that the sacred law enforces with its deterrence approach, and are summarized in three stages of corrective, state, and criminal prevention. The deterrence of religious punishment, including limits, retribution, dattuses, and ta'zir, with three approaches: 1. The impression of the punishment that eliminates doubt and doubt about its execution in the perpetrator's mind; 2. The intensity of punishment that increases the physical and spiritual cost of committing sin; 3. The precision and elegance that is predicted in the execution of punishment and the way of confirmation of sin and the way for prostitution and the rise of rights, and the abolition of rights. There are various stages in the Holy Qur'an and the narratives of the infallibles (AS). The punishment of sinners from the moment of death and the hardship of death, to the end, and finally in Hell. The philosophy of expressing the punishment of sins by the Holy Qur'an is the determination of the servants of their commitment, and this is the term prevention of the crime that the Shari'ah seeks.

Keywords: Crime, punishment, prevention, crime, retribution.

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات

استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه علامه
طباطبائی (ره)، تهران، ایران

یاسر تک‌فلاح *

چکیده

یکی از راهبردهای اولیه برای پیشگیری از جرم، پیش‌بینی عقوبت برای مرتکب می‌باشد که منطق اثرگذاری آن، سنگینی هزینه‌های ارتکاب عمل در برابر فوائد آن است. در این پژوهش درصدد آن هستیم، نظام مجازاتی که توسط شارع مقدس از طریق آیات و روایات به مکلفین ابلاغ گردیده است، چه تأثیری در پیشگیری از جرائم دارد. نتایجی که با روش توصیفی - تحلیلی به دست آمد این بود که نظام مجازات اسلامی با رویکردی جامع، مجازات‌ها و عقوبت‌هایی را برای مجرمان پیش‌بینی کرده است که جنبه دنیوی و اخروی را به‌طور مشخص و هماهنگ به همراه دارد. عقوبت‌های دنیوی، گاه جنبه طبیعی دارند و گاه به‌صورت مجازات‌های شرعی گناهان جلوه‌گر شده‌اند. عقوبت‌های دنیوی طبیعی، درواقع نتایجی از اعمال گناهکارانه افراد هستند که در طبیعت این اعمال نهاده شده‌اند و پس از ارتکاب به‌طور طبیعی دامن‌گیر فرد می‌شوند. مجازات‌های شرعی نیز قسم دیگری از عقوبت‌های دنیوی هستند که شارع مقدس با رویکرد بازدارندگی آن‌ها را وضع نموده که اجرای آن را برای حکومت اسلامی به‌عنوان تکلیف قرار داده است. جنبه بازدارندگی مجازات‌های شرعی که شامل حدود، قصاص، دیات و تعزیرات می‌شوند، با سه امر بایسته است: حتمیت مجازات‌ها که شک و تردید را در خصوص اجرای آن در ذهن مرتکب از بین می‌برد، شدت مجازات‌ها که هزینه جسمی و روحی انجام گناه را برای مرتکب افزایش می‌دهد و دقت و ظرافتی که در اجرای مجازات و نحوه ثبوت گناه پیش‌بینی گردیده، وضع شده است.

کلیدواژه‌ها: جرم، مجازات، پیشگیری، ارتکاب جرم، عقوبت.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین اهداف پیامبران الهی، مطابق آیه ۲ سوره جمعه، تزکیه و زندگی‌بندگان خدا در محیطی عاری از گناه و پلیدی و نافرمانی بوده است. اوامر و نواهی اولیاء الهی نیز برابر آیه ۲۴ سوره قمر، در راستای اطاعت فرامین الهی و پیشگیری از وقوع گناهان بوده است. با تأمل در آیات و روایاتی که ناظر به تقبیح اتیان به مطلق گناهان وارد شده می‌توان دریافت که آنچه برای شارع مقدس اهمیت فراوان دارد، واقع نشدن گناهان و جرائم است و مجازات گناهکاران، مطلوبیت ذاتی ندارد. پس تحقیق در حوزه پیشگیری از جرائم به‌مراتب از حوزه مجازات‌ها اهمیت بیشتری خواهد داشت. پیشگیری از وقوع جرم در سه مرحله پیشگیری اصلاحی، وضعی و کیفری خلاصه می‌شود.

مسئله‌ای که در پژوهش پیش رو، وجود دارد این است که مجازات‌های مختلفی که در آیات و روایات، برای گناهان وجود دارد، چه تأثیری بر پیشگیری از جرم دارد؟ به عبارتی دیگر، بیان مجازات‌های مختلف برای گناهان، چگونه می‌تواند، جلوگیری از ارتکاب جرم را محقق نماید.

پیشینه پژوهش

بخش پیشینه این موضوع مقالاتی است که به راه‌های پیشگیری از وقوع جرم در حوزه‌های خاص پرداخته است که مقاله «رویکردی میان‌رشته‌ای به پیشگیری از وقوع جرم با رهیافت اقتصادی» (علیرضا دقیقی اصلی، محمد سریرافراز، سمیه مکیان و فاطمه فهیمی فر. ۱۳۸۸، شماره ۵) از این قبیل است. بخش دیگر از پیشینه به مقالاتی اختصاص دارد که از منظر آیات و روایت، پیشگیری از جرم را بررسی نموده‌اند که مقاله «پیشگیری از جرم از منظر قرآن و روایات» (سپهری، زهرا و محققیان، رضا، ۱۳۹۵) در این زمینه تقریر شده است. در بخش سوم از پیشینه می‌توان به کتاب «تأثیر مجازات بر پیشگیری از جرم» (محمدرضا سلطانی، ۱۳۹۷) مدنظر این مقاله پرداخته شده بود درحالی که در این مقاله به نحوی جامع از منظر آیات و روایات، تأثیر مجازات‌های ذکر شده بر پیشگیری از جرم را بررسی می‌نمایم. برای رسیدن به این مهم پس از بررسی لغوی و اصطلاحی جرم و مجازات، تأثیر انواع

مجازات‌ها بر پیشگیری از جرائم را مورد بررسی قرار می‌دهیم. بحث در مجازات‌های طبیعی در دو نوع مادی و معنوی (روانی) و مجازات‌های شرعی در چهار دسته حدود، قصاص، دیات و تعزیرات خواهد بود. سپس به مجازات اخروی خواهیم پرداخت که از لحظه مرگ و فشار قبر آغاز شده، در برزخ ادامه پیدا می‌کند و در نهایت حسابرسی محشر و دوزخ پایان کار مجرمان خواهد بود. همه این مجازات‌هایی که در آیات قرآن کریم و روایات ائمه طاهرین (علیهم السلام) بیان شده با رویکرد تأثیر در پیشگیری از جرم مورد تحقیق و بررسی قرار خواهد گرفت.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- جرم

جرم مصدر است از فعل «جَرَمَ» با فتح راء و در لغت در معنای بریده شدن و تعدی بیان شده است (ابن منظور، ۱۴۰۸ ق، ج ۱: ۴۱۱) و به صورت استعاره برای انجام هر فعل مکروه و ناپسند از آن استفاده می‌شود. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶ ق: ۱۹۲). «جَرَمَ» با ضم راء به معنی انجام جنایت بکار می‌رود و جارم و مجرم به کسی گفته می‌شود که بر خود و دیگران جنایت و شر انجام دهد. (مصطفی، ۱۹۸۹ م: ۱۱۸). جرم به ذنب «گناه» نیز معنی شده است، ابن منظور می‌نویسد: «الذنبُ: الاثمُ والجرمُ والمعصية» (ابن منظور، ۱۴۰۸ ق، ج ۲: ۴۷۱). لغوین، اثم را به ذنب معنی نموده‌اند و از طرفی ذنب را مترادف جرم دانسته‌اند «الذنبُ الاثمُ» (همان) بنابراین مراد از معنای لغوی جرم عبارت است از مطلق جنایت، تعدی و گناه. جرم در اصطلاح عبارت است از ارتکاب مطلق گناهان و معاصی، اعم از اینکه مجازات آن در شرع تعیین شده باشد و یا مجازاتی برای آن در لسان شارع مقدس ذکر نشده باشد. «و الجرائمُ محظوراتُ بالشرع، زجرًا اللهُ تعالی عَنْهَا بحدِّ او تعزیرِ» (نیآوردی، ۱۴۰۹ ق، ج ۱: ۲۵۷). برخی دیگر در تعریف جرم در اصطلاح فقها می‌نویسد: مقصود از جرم، انجام فعل حرام و یا ترک فعل واجب است که شارع برای فعل و ترک آن‌ها، عقوبت تعیین نموده است. (ابوزهره، ۱۴۱۹ ق: ۲۲) به نظر تعاریف ذکر شده جامع نیستند، زیرا شارع فقط در برخی از جرائم تعیین مجازات نموده و تعیین مجازات نسبت به برخی

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۱۷

را، به حاکم اسلامی واگذار نموده است. به همین جهت «در کنفرانس اجرای حقوق کیفر اسلامی و اثر آن در مبارزه با جرائم» جرم را این گونه تعریف نموده‌اند: جرم، مخالفت با اوامر و نواهی کتاب و سنت یا ارتکاب عملی است که به تباهی فرد و یا جامعه بیانجامد؛ هر جرم را کیفری است که شارع بدان تصریح کرده و یا اختیار آن را به ولی امر یا قاضی سپرده است. بنابراین جرم شامل مسائلی است که دارای مفاسد اجتماعی و یا شخصی باشد. (میلانی، ۱۳۵۵: ۶۲-۶۳)

۲-۱- مجازات

مجازات، مشتق است از فعل «جزی، یجزی، جزاء» و در لغت به معنی مکافات است اعم از اینکه بر انجام عمل نیک و یا بد باشد (فیومی، ۱۹۸۷، م، ج ۱: ۱۰۰، مصطفی، ۱۹۸۹، م، ج ۱: ۱۱۹-۱۲۰). گاهی از فعل ثلاثی مزید استفاده می‌شود؛ مانند: جازیت عنک فلاناً، ای کافأته. (شرتونی، ۱۴۰۳، ق، ج ۱: ۵۲۱، ابن منظور، ۱۴۰۸، ج ۱: ۴۲۲) فقها در کلمات خود در مواردی مجازات را به معنی لغوی آن یعنی جزاء و مکافات بکار برده‌اند، لکن گاهی ذیل مجازات حدی مانند زنا، سرقت، قذف و... آن را مترادف عقوبت دانسته‌اند و بسیاری از آن‌ها عنوان گفتار خود را در باب حدود با این واژه شروع نموده‌اند (حرعاملی، ۱۴۲۱، ق، ج ۴: ۱۹۶).

۳-۱- پیشگیری

واژه پیشگیری را از نظر لغوی به معنای جلوگیری کردن، دفع، صیانت، مانع شدن، معنا کرده‌اند (معین، ۱۳۸۶)، در اصطلاح نیز به معنای به کارگیری اقدامات و تدابیر کیفری به منظور ممانعت از ارتکاب مجدد جرم توسط مجرمان یا سایر افراد جامعه می‌باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۸: ۱۱۹).

۱-۳-۱- انواع پیشگیری

پیشگیری از جرم دارای انواع مختلفی می‌باشد اما از جهت ممانعت از رفتار خشونت‌آمیز به اصلاحی و وضعی تقسیم می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۱۲۶) که در مرحله اجرا متفاوت‌اند.

۱-۳-۱-۱- پیشگیری اصلاحی

در پیشگیری اصلاحی همواره تلاش بر این است که با تربیت درست افراد و رشد فکری آن‌ها و شناسایی زمینه‌های ارتکاب جرم و تأمین نیازهای اولیه آن‌ها و تقویت نهادهایی مانند مدرسه و خانواده از رهنمون شدن افراد به سمت جرم جلوگیری شود.

۱-۳-۱-۲- پیشگیری وضعی

در پیشگیری وضعی سعی بر این می‌باشد که از طریق کاهش موقعیت‌های ارتکاب جرم و مدیریت آن، رخداد پیدایش جرم محال یا مشکل بشود؛ به عبارت دیگر زمینه‌ای فراهم بشود که در آن، مجرم از واقع کردن تصمیم خود در مانده گردد. (میرخلیلی، ۱۳۸۳: ۶۲) بنابراین، پیشگیری وضعی، بیشتر با حفاظت از مقاصد جرم و همچنین قربانیان احتمالی و اعمال تدابیر فنی، به دنبال جلوگیری از قربانی شدن افراد است. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۱۲۹) بی‌شک یکی از عوامل مؤثر در وقوع و گسترش جرم، سهولت وقوع و وجود شرایط مادی مناسب برای ارتکاب آن است. تغییر این شرایط و تبدیل آن‌ها به شرایط خطرناک و غیرقابل دسترس برای مجرمان احتمالی نقش مهمی در پیشگیری از وقوع جرم دارد.

۲- جایگاه مجازات‌های دنیوی در پیشگیری از ارتکاب جرم

خداوند متعال برای بسیاری از گناهان، عقوبت‌هایی را در دنیا در نظر گرفته و بندگان خود را نسبت به این عقوبت‌ها، بیم و هشدار داده است. گناهکار چه در آشکار و چه در پنهان، مرتکب جرم و معصیت شود، وعده الهی، عقوبت و سزای اعمال او است؛ «وَدَرُّوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيَجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ» (انعام/۱۲۰) «آشکار و پنهان

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۱۹

گناه را ترک کنید، آنان که مرتکب گناه می‌شوند، به سزای آنچه به‌دست آوردند، خواهند رسید.» که بیان شریف قرآن اطلاق دارد بین عذاب دنیوی و اخروی.

امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید: «الا و ان الخطایا خیلٌ شمسٌ حمل علیها اهلها و خلقت لجمعها فتقحمت بهم فی النار.» (مجلسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۷۸: ۵۱) «بدانید که گناهان، اسبان چموشی هستند که گناهکاران بر آن‌ها نشسته و لگام‌هایشان رها شده است. پس سوارانشان را در آتش می‌افکنند.» وجه اراده از خطایا به جرم و جنایت، تعبیر لغوی می‌باشد که گناهان نیز شامل عمل مجرمانه نیز می‌شوند. بیان نهایی حدیث فوق مبتنی بر اقتحام در آتش را می‌توان بر اثر وضعی گناه و نیز عقوبت اخروی حمل نمود.

اولین اجزای عقوبت الهی، مجازات‌های دنیوی هستند که در همین دنیا، دامن‌گیر مرتکبان می‌شوند. بخشی از این عقوبت‌ها، نتایج طبیعی عمل فرد است که به واسطه آن عمل، بر او عارض خواهد شد و برخی مجازات‌هایی است که شارع مقدس به‌عنوان مجازات‌های شرعی، برای مرتکبان گناهان وضع نموده است که به تفکیک به نمونه‌هایی از هر دو قسم از مجازات‌ها و عقوبت‌ها می‌پردازیم.

۱-۲- مجازات‌های طبیعی

مجازات‌های طبیعی، مجازات‌هایی هستند که در طبیعت اعمال گناهکارانه قرار داده شده‌اند و در نتیجه ارتکاب، به‌طور طبیعی دامن‌گیر مرتکب یا جامعه گنهکار می‌شود. نظام آفرینش بر اساس حکمت و نظم آفریده‌شده و افرادی که با ارتکاب اعمال غیرالهی، نظم آفرینش را بر هم می‌زنند، این به‌هم‌ریختگی طبیعی، به دلیل اثر علی معلولی گناه بر عالم و اثر وضعی اعمال ناشایست، نخست دامن خود آنان را خواهد گرفت.

علامه در تفسیر آیه سی‌ام، سوره آل‌عمران؛ آنجا که می‌فرماید «يُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ». مقصود از تحذیر را ترساندن از وبال دنیوی و اخروی دانسته می‌گوید «پس معنای آیه می‌شود: خدای متعال برای رأفتی که به بندگانش دارد، آن‌ها را از تعرض به این معصیت نهی فرموده؛ زیرا وبال و نتیجه بد آن - خواه‌ناخواه - واقع و شفاعت کسی در آن نتیجه ندارد.» (طباطبایی، ج ۵: ۲۸۸) مطابق بیان مرحوم علامه طباطبایی، در اینجا

مقصود از وبالی که خواهناخواه در پی معصیت واقع می‌شود همان نتیجه طبیعی یا اثر تکوینی جرم می‌باشد. مجازات‌های طبیعی که در نتیجه طبیعت اعمال ناشایست بر انسان عارض می‌شود، گاه جنبه ظاهری و مادی دارد و گاه نیز در قالب بلا و مصیبت‌های درونی و معنوی بر فرد وارد می‌شوند.

امام محمد باقر (ع) می‌فرماید: «انَّ الله عقوباتٍ فی القلوب و الابدان: ضنكٌ فی المعيشة و وهنٌ فی العبادة و ما ضرب عبدٌ بعقوبه اعظم من قسوة القلب» (حرّانی، ص ۲۹۶) همانا خداوند را کیفرهایی برای دل‌ها و پیکرهاست (کیفرهای روحی و جسمی): تنگی در زندگی و سستی در عبادت و هیچ بنده‌ای به کیفری سخت‌تر از سخت‌دلی، مبتلا نشده است. بیان شریف فوق به نحوه اطلاق می‌تواند بیانگر اثر عمل مجرمانه شخص (گناه) به‌طور طبیعی یا عقوبت الهی باشد لذا در بخشی از مجازات‌ها، شارع مقدس، مجرم را وعده به مجازاتی می‌دهد که به‌زودی و در نتیجه عمل خود به آن مبتلا خواهد شد و بیم از این ابتلا، خود به‌عنوان عاملی بازدارنده در خصوص ارتکاب جرم و معصیت عمل می‌کند. به نمونه‌هایی از مجازات‌های دنیوی در زمینه ظاهری و مادی و همچنین درونی و معنوی اشاره می‌شود.

۱-۱-۲- نمونه‌هایی از اثر جرائم

در اینجا به نمونه‌هایی ذکر خواهد شد که علاوه بر اینکه گناه محسوب می‌شوند نتایج طبیعی و مجازات‌های دنیوی متعددی نیز برای آن‌ها وجود دارد.

۱-۱-۱-۲- قطع صلّه رحم

صلّه رحم از جمله مواردی است که به‌عنوان یکی از بایسته‌های روابط اجتماعی اسلام، بسیار مورد تأکید پیشوایان قرار گرفته و از قطع صلّه رحم به‌عنوان یکی از ناپسندترین اعمال یاد شده است. نکته حائز اهمیت در خصوص قطع صلّه رحم این است که این عمل نه صرفاً به‌عنوان گناهی با عقوبت اخروی، بلکه به‌عنوان یکی از گناهانی است که نتایج طبیعی و عقوبت‌های دنیوی متعددی نیز برای آن ذکر گردیده است.

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۲۱

پیامبر اکرم (ص) در این خصوص می‌فرماید: «ما من ذنب اجدر ان يعجل الله تعالى لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يدخر له في الآخرة من قطيعة الرحم و الخيانة و الكذب» (هندی، ۱۳۹۷ ق، ۶۹۷۸) هیچ گناهی به اندازه قطع رحم و خیانت و دروغ، سزاوار آن نیست که خداوند علاوه بر کیفر اخروی، مرتکب آن را در همین دنیا نیز به زودی کیفر دهد.

از جمله عقوبت‌های دنیوی که برای قطع صله رحم ذکر شده‌اند، تسریع در مرگ است. حضرت علی (ع) در بیان یکی از عقوبت‌های دنیوی و مادی قطع صله رحم در بین یکی از خطبه‌هایشان فرمود: «اعوذ بالله من الذنوب آلتی تعجل الفناء». پناه می‌برم به خدا از گناهانی که مرگ را شتاب می‌بخشند. عبدالله کواء شکری که یکی از حاضران در مجلس بود، برخاست و عرض کرد: ای امیرمؤمنان! آیا گناهانی هم هست که مرگ را تسریع کند؟ حضرت در پاسخ فرمود: «نعم و یلک قطیعة الرحم» (کلینی، ۱۴۰۱ ق، ج ۲: ۳۴۷). وای بر تو! آری؛ بریدن پیوند از خویشاوندان.

۲-۱-۱-۲- عمل شنیع زنا

زنا نیز از جمله گناهان کبیره‌ای است که مرتکب آن نظم حاکم بر آفرینش انسان را برهم زده و نسبت به برقراری ارتباط نامشروع با فردی که بر او حلال نبوده است، اقدام کرده است. این گناه نیز از جمله گناهانی است که مجازات‌های ظاهری و مادی نیز به‌طور طبیعی، برای آن پیش‌بینی شده است و مرتکب آن به عقوبت‌ها دچار خواهد شد. البته در بخش مجازات‌های دنیوی، برای زنا که از جمله جرائم مستلزم حد می‌باشد، مجازات خاصی نیز به‌صورت مجازات‌های شرعی پیش‌بینی شده است؛ لیکن مرتکب پیش از ابتلا به مجازات‌های شرعی، در ورطه عقوبات طبیعی مادی عمل خود نیز گرفتار خواهد آمد؛ از جمله نتایج این عمل، بیماری‌هایی است که امروزه برای چنین ارتباطات بی‌بندوبارانه‌ای اثبات شده است (ر.ک: قانعی، ۲۰۰۴ م).

عذاب الهی در همین جهان مادی گریبانگیر گناهکاران، خواهد شد، لذا برای بسیاری از گناهان مجازات‌های دنیوی پیش‌بینی شده است. در جای دیگری نیز با مضمونی مشابه،

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «اربعٌ لا تدخل بیتاً واحدهً منهنَّ اَلاْ خرب و لم یعمر بالبرکة: الخیانة و السرقة و شرب الخمر و الزنا» (مجلسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۷۹: ۱۹)

امام صادق (ع) نیز به نتیجه‌ای طبیعی و بسیار حائز اهمیت از زنا اشاره می‌فرماید: «عَفَّوا عن نساء الناس تعفَّ نساء کم». (صدوق، ۱۴۰۰ ق، ۴۴۹/۳۶۴) نسبت به زنان مردم عقیف باشید تا به زنان شما عفت ورزند. در این حدیث شریف، امام صادق (ع) به یکی از آثار طبیعی زنا اشاره کرده‌اند و آن این که هر کس نظرش در پی زنان دیگران باشد، زنان خود نیز در معرض بی‌عفتی قرار می‌گیرند و این نتیجه‌ی طبیعی عمل اوست. ایشان با صراحت، در حدیثی دیگر نیز این موضوع را مورد تأکید قرار داده می‌فرماید: «اوحی الله الی موسی ... لا تنزوا فتزنی نساؤکم و من وطئ فرش امرئ مسلم وطئ فراشه، کما تدین تدان». (مجلسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۷۹: ۲۷)

۳-۱-۱-۲- دروغ گفتن

یکی دیگر از کارهایی که در دین مورد مذمت قرار گرفته و اثرات دنیوی برای آن بیان نموده‌اند، دروغ گفتن می‌باشد.

حضرت علی علیه‌السلام می‌فرماید: سزاوار است که مسلمانان از دوستی و برادری با دروغ‌گو اجتناب کنند؛ زیرا او آن‌قدر دروغ می‌گوید که راستش را هم باور نمی‌کنند (کلینی، ۱۴۰۱، ج ۲، ص ۳۴۱) رسول خدا صلوات الله علیه فرمود: کم‌آبروترین مردم کسی است که دروغ می‌گوید (نوری، ۱۳۶۹، ج ۹، ص ۸۷) و سایر روایاتی که بیانگر فقر و فراموشی و پرده‌داری دروغ‌گو بیان می‌کند، نشان‌دهنده تأثیرات دنیوی دروغ در زندگی می‌باشد.

۲-۱-۲- نمونه‌هایی از مجازات‌های طبیعی باطنی و روحی

مجازات‌های طبیعی باطنی و روحی، عقوبت‌هایی هستند که در قالب بلاها و مصیبت‌های درونی و روحی گریبانگیر مرتکبان گناه می‌شوند و درواقع نتیجه‌ی طبیعی عمل آن‌ها هستند.

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۲۳

۱-۲-۱- بیماری دل

جایگاه دل در اجزای دیگر بدن انسان جایگاه بسیار ویژه‌ای است تا بدانجا که پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: «فی الانسان مضغۀ اذا هی سلمت و صحت سلم بها سائر الجسد فاذا سقمت، سقم بها سائر الجسد و فسد و هی القلب» (صدوق، ۱۴۱۴ ق، ص ۱۰۹) در انسان پاره گوشتی است که اگر آن سالم و درست باشد، دیگر اعضای بدن به وسیله آن سالم می‌شود و هرگاه آن بیمار شود سایر اعضای بدن بیمار و تباه می‌گردد. آن پاره گوشت، دل است. با توصیفی که پیامبر اکرم (ص) درباره جایگاه دل می‌فرماید، مشخص می‌شود که اگر آسیبی معنوی به این عضو برسد تا چه میزان بر سایر ابعاد زندگی انسان مؤثر خواهد بود.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «فتنه‌ها (گناهان و عوامل گمراه‌ساز) همچون نی‌های حصیر، یکی یکی به دل‌ها عرضه می‌شوند. هر دلی که مهر این گناهان به آن آمیخته شود، نقطه‌ای سیاه در آن پدیدار گردد و هر دلی که با آن‌ها مخالفت کند، نقطه‌ای سفید در آن پدید آید و بدین سان دو دل به وجود می‌آید؛ دلی سفید مانند صفا (تخته‌سنگ صاف و نرم) که تا آسمان‌ها و زمین برجاست، هیچ فتنه‌ای به آن گزند نمی‌رساند و دلی سیاه و خاکستری‌رنگ، مانند کوزه‌ای کج شده (وارونه)، نه خوب را خوب می‌شمارد و نه منکر را زشت می‌شناسد و تنها چیزی که می‌شناسد همان هوا و هوس‌هایی است که با دلش آمیخته شده است» (منذری الشامی، ۱۳۸۸ ق، ج ۳: ۲۳۱).

۲-۱-۲- غم و اندوه

یکی از اثرات طبیعی گناهان، ایجاد غم و اندوه در دل فرد است. نکته قابل توجه این است که این اثر طبیعی گناه به نوعی نتیجه‌ای درمانگرانه در پی دارد و خود از پاک‌کننده‌های گناهان محسوب می‌شود.

امام رضا (ع) می‌فرماید: «ما احدٌ من شیعة علی اصبح صبیحةً اُتی سیئه او ارتکب ذنباً الا امسى و قد ناله غمٌ حطّ عنه سیئته فکیف یجری علیه القلم» (مجلسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۶۸: ۱۴۶) هیچ یک از شیعیان علی (ع) نیست که روز مرتکب گناهی شود، مگر آنکه شب

اندوهی به او رسد که آن گناه را فرو ریزد، پس چگونه قلم برای نوشتن گناهان چنین کسی به کار افتد؟

همچنین روایت شده چون آیه «لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا» (نساء/ ۱۲۳) نازل شد، مردی به رسول خدا عرض کرد: ای رسول خدا! آیه کمرشکن آمد. رسول خدا (ص) فرمود: چنین نیست. آیا تو غمگین نمی شوی؟ آیا بیمار نمی شوی؟ آیا محنت و اندوه به تو نمی رسد؟ عرض کرد: چرا. فرمود: همین چیزها از جمله کیفرهاست.

۲-۲- مجازات‌های شرعی

مجازات‌های شرعی شامل حدود، قصاص، دیات و تعزیرات هستند که شارع مقدس به عنوان مجازات دنیوی مرتکبان گناهان، مشخص نموده و نوع و میزان آن را متناسب با شدت و ضعف و قبح هر یک از اعمال تعیین کرده است و ولی امر مسلمین را به عنوان مجری این مجازات‌ها تعیین نموده است. شارع مقدس برای حفظ حقوق خود و حقوق مردم در برابر متعدیان به حق الله و حق الناس، هیچ یک از گناهان و معاصی را از منظر دور نداشته و به صورت نظامی جامع و کامل از مجازات‌ها که جنبه بازدارندگی و پیشگیرانه به خوبی در آن‌ها لحاظ شده جلوه گر شده است.

به اختصار به بررسی هر یک از مجازات‌های فوق می پردازیم و نمونه‌هایی را در هر یک از آن‌ها ذکر می نماییم.

۲-۲-۱- حدود

مقصود از حدود، مجازات‌هایی هستند که شارع مقدس نوع و میزان آن را کاملاً مشخص کرده است. امام علی (ع) می فرماید: «فرض الله ... اقامة الحدود اعظاماً للمحارم» (نهج البلاغه، حکمت ۲۵۲) خداوند اجرای حدود را برای اهمیت دادن به حرام‌ها واجب فرمود. حدود ۱۶ نوع هستند و هر یک برای گناهانی مشخص، تعیین و میزان آن نیز از سوی شارع مقدس بیان گردیده است. به عنوان نمونه می توان به حد سرقت اشاره کرد.

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۲۵

«وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (مائده / ۳۸) مرد دزد و زن دزد را به سزای آن چه کرده اند دستشان را به عنوان کیفری از جانب خدا ببرید و خدا عزیز و حکیم است.

امام رضا (ع) در تبیین وضع چنین مجازات سنگینی برای یکی از اعمال گناه (دزدی) بیان بسیار شیوایی دارند: «خداوند دزدی را حرام فرمود چون اگر مباح بود موجب تباهی اموال و آدم کشی می شد و نیز به خاطر این که غضب اموال یکدیگر، موجب کشتار و درگیری و حسدورزی به یکدیگر می شود و همچنین به موجب ترک تجارت و پیشه وری و کسب اموال و ثروت های به ناحق و ناروا می گردد. علت بریدن دست راست دزد آن است که وی با دست راست خود با اشیا تماس دارد و این دست بهترین و کارآمدترین عضو بدن اوست، پس بریدن آن کیفری برای دزد و درس عبرتی است برای دیگران تا درصدد تصرف اموال، از راه ناروا نیایند و نیز چون بیشتر با دست راست دزدی می کنند.» (نور الثقلین، ۱/۶۲۷/۱۸۳) و نمونه دیگر اینکه در روایات اجرای حدود را به بارش باران تشبیه نموده است (نوری، ۱۴۰۹، ج ۱۸، باب ۱، حدیث ۲) که صراحتاً اثرگذاری اجرای حدود بر زندگی دنیوی و جامعه بشری را بیان می فرماید. یا به تعبیر برخی از فقها، حکمت تشریع حدود برای بر حذر داشتن مردم از نواهی الهی و اتیان به اوامر الهی و باز داشت از لذات زودگذر دنیوی با زجرهایی مانند حدود و قصاص بوده است (فاضل لنکرانی، ۱۴۲۷، ج ۱، ص ۴).

۲-۲-۲- قصاص

قصاص، سازوکار مجازات فردی است که نسبت به تمامیت جسمانی فرد یا افراد دیگر، تعرض نموده و موجبات صدمات جسمانی شامل جراحات و سایر صدمات و درنهایت قتل گردیده است و ازجمله مجازات هایی است که پیش از اسلام نیز سابقه ای طولانی داشته، لیکن در شریعت مقدسه موازین خاصی برای آن وضع گردیده است.

خداوند متعال در خصوص قصاص می فرماید: «الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ

الْمُتَّقِينَ» (بقره / ۱۹۴) ... (هتک) حرمت‌ها قصاص دارد. پس هر کس بر شما تعدی کرد، همان‌گونه که بر شما تعدی کرده است، بر او تعدی کنید و از خدا پروا بدارید و بدانید که خدا با پرهیزکاران است.

ویژگی مجازات قصاص شخصی بودن این مجازات است، یعنی فرد مجرم و گناهکار خود بایستی هزینه عمل گناهکارانه خود را با تحمل مجازاتی مشابه با آنچه انجام داده است بپردازد. مراعات میزان مجازات و مطابقت با میزان عمل مجرمانه در قصاص، بسیار حائز اهمیت است و چنانچه امکان برقراری این تساوی و عینیت موجود نباشد، قصاص به جزای نقدی تبدیل خواهد شد. در خصوص ویژگی بازدارندگی مجازات قصاص، قصاص از جمله مجازات‌های امضایی شریعت اسلام است. شارع مقدس قصاص را مطابق با آنچه در عرف وجود داشت با تغییراتی اساسی از جمله شخصی نمودن آن و ایجاد زمینه عفو و بخشش امضا نمود و مورد تأکید قرار داد. مجازات قصاص در خصوص جرائم عمومی پیش‌بینی شده است. پیامبر اکرم (ص) در خصوص قصاص می‌فرماید: «ای‌ها الناس احيوا القصاص و احيوا الحق و لا تفرقوا و اسلموا و سلموا تسلموا» (مفید، ۱۴۰۴ ق، ۵۳). ای مردم! قصاص را زنده نگه‌دارید و حق را زنده کنید و پراکنده نشوید و مسلمان و تسلیم حق باشید تا سالم بمانید. حضرت علی (ع) در تشبیهی در خصوص قصاص می‌فرماید: «ردّ الحجر من حیث جاء ك فانه لا یرد الشرّ الا بالشرّ» (آمدی، ۱۳۶۰، ۵۳۹۴) سنگ را از جایی که به سوی تو آمده است، به همان‌جا برگردان؛ زیرا بدی جز با بدی دفع نمی‌شود. قصاص به منزله یک حق در اختیار فردی است که مفعول به جنایت بوده است و حقوق‌دانان به آن معینی علیه می‌گویند و در صورت فوت معینی علیه در اختیار اولیای دم او می‌باشد.

۳-۲-۲- دیات

مقصود از دیات، پرداخت خسارت مالی است در خصوص کسی که بدون عمد و قصد نسبت به تمامیت جسمانی دیگران متعرض شده است. پرداخت دیه در مفهوم فوق‌الذکر غالباً در خصوص کسانی است که بدون عمد و قصد موجب ورود خسارت به جسم دیگران شده‌اند؛ لیکن در خصوص جرائم عمدی نیز در دو حالت پرداخت دیه مقرر

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۲۷

گردیده است: اول در هنگامی که امکان انجام قصاص به جهت رعایت تساوی در مقدار خسارت وجود نداشته باشد؛ و دوم در شرایطی که اولیای دم از انجام قصاص انصراف داده و رضایت به دریافت دیه دهند.

امام علی (ع) می‌فرماید: «من تطبَّ أو تبیطر فلیأخذ البراءة من ولیه و الا فهو ضامن». (أشعث کوفی، ۱۴۳۴ ق، ص ۱۱۹) طیب و دام‌پزشک هنگام مداوای مریض یا دام باید از ولی و صاحب آن‌ها براءت‌نامه بگیرد و گرنه در قبال (صدمه زدن یا تلف کردن) او ضامن است.

۴-۲-۲- تعزیرات

مقصود از تعزیرات مجازات‌های دیگری است که شارع مقدس نوع و میزان آن را به عهده حاکم شرع نهاده است و متناسب با بزرگی گناهی که فرد مرتکب شده است و تأثیری که آن گناه بر امنیت اخلاقی جامعه گذاشته است توسط حاکم شرع تعیین می‌شود. به عنوان نمونه می‌توان به مواردی اشاره کرد که عمل ارتكابی به میزانی که حد تعیین شده نمی‌رسد و در چنین شرایطی حاکم شرع، فرد را تأدیب یا به تعبیری تعزیر می‌نماید. تعزیرات بیانگر انعطاف مجازات‌ها و نقش حاکم شرع و ولی فقیه در تعیین نوع مجازات و تناسب آن با گناه ارتكابی است.

حماد بن عثمان نقل می‌کند که از امام صادق (ع) پرسیدم تعزیر چیست؟ فرمود: کمتر از حد است. عرض کردم: کمتر از هشتاد تازیانه؟ فرمود: نه بلکه کمتر از چهل تازیانه که حد برده می‌باشد. عرض کردم: چقدر است؟ فرمود: بسته به نظر حاکم دارد که بیند جرم فرد و توان بدنی او چه اندازه است (قمی، بی‌تا، ص ۵۳۸).

۳-۲- شدت مجازات‌ها

مجازات‌های اسلامی متناسب با قبح اعمال ارتكابی از شدت قابل توجهی برخوردارند. شدت مجازات‌ها در هر یک از بخش‌های چهارگانه حدود، قصاص، دیات و تعزیرات به نحوی است که بازدارندگی یکی از نتایج طبیعی آن محسوب می‌شود؛ که غالباً مرتکبین

قبل از اتخاذ تصمیم نهایی به ارتکاب گناه نسبت به بررسی فوائد حاصل از گناه برای خود و مقایسه آن با شدت و سختی مجازات پیش‌بینی شده اقدام نموده و در صورت وجود سلامت عقلی، از ارتکاب آن منصرف می‌شوند.

خداوند متعال در خصوص حد زنا می‌فرماید: «الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلِكَيْ شَهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ» (نور/۲) همان‌گونه که از سیاق آیه شریفه برمی‌آید، شدت مجازات مورد توجه شارع مقدس بوده و جنبه‌های روحی و جسمی به صورت هماهنگ در اجرای مجازات تعیین و طراحی شده است؛ فرد گناهکار صرفاً با یک مجازات جسمی مواجه نمی‌شود و خود را در برابر گروهی از مؤمنان می‌بیند که نسبت به عمل او آگاه می‌شوند. تأثیرگذاری توأمان مجازات در جنبه روحی و جسمی به‌خوبی کارآمدی آن را در بازدارندگی نشان می‌دهد. البته میزان مجازات‌ها به تناسب قبح و شدت و ضعف عمل ارتكابی تغییر می‌کند و شدیدتر می‌شود و تا بدان مرحله می‌رسد که حیات فرد را تحت الشعاع قرار می‌دهد. به‌عنوان مثال می‌توان از کیفر پیش‌بینی شده برای ارتداد و یا زنا به عنف (زور) نام برد. امام باقر (ع) در پاسخ به سؤال از حکم مردی که به زور با زنی تجاوز کند فرمود: «باید کشته شود؛ خواه دارای همسر باشد یا نباشد» (کلینی، ۱۴۰۱، ج ۷: ۱۸۹).

۴-۲- حتمیت مجازات‌ها

در حدود و تعزیرات اسلامی، حتمیت و قطعیت این مجازات‌ها و تأکید شارع مقدس بر ضرورت اقامه حدود و اجرای احکام الهی در خصوص مجازات‌هاست. پیامبر اکرم (ص) و معصومین (علیهم‌السلام) بر جاری کردن حدود تأکید فراوان داشته‌اند.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «اقامه حدٍّ من حدود الله خيرٌ من مطرٍ اربعين ليلةً في بلاد الله». (هندی، ۱۳۹۷، ق، ۱۴۵۹۹) جاری کردن یک حد از حدود الهی بهتر است از چهل شب بارش باران در سرزمین‌های خدا. معصومین (علیهم‌السلام) حتی تأخیر در اجرای حدود را به مصلحت جامعه اسلامی نمی‌دانند. از جمله امیرالمؤمنین (ع) می‌فرمایند: من

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۲۹

وجب علیه الحدّ اقيم، ليس في الحدود نظراً. (تمیمی، ۱۳۸۹ ق، ج ۲: ۴۴۳) هرگاه حد بر کسی ثابت شد، اجرا می‌شود؛ در اجرای حدود تأخیر روا نیست.

مجازات‌های اسلامی از حتمیت برخوردارند و این حتمیت جنبه بازدارندگی این مجازات‌ها را به شدت افزایش می‌دهد؛ چراکه فرد گرفتارشدن به چنگال مکافات دنیایی عمل خویش را بسیار محتمل می‌بیند و این احتمال خود بازدارنده خواهد بود. به عنوان مثال می‌توان از اجرای حدود نام برد که در آن هرگونه شفاعت و وساطت کردن قابل پذیرش نمی‌باشد.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «أَيُّمَا رَجُلٌ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ، لَمْ يَزَلْ فِي سَخَطِ اللَّهِ حَتَّى يَنْزِعَ». (هندی، ۱۳۹۷ ق، ۴۳۸۳۷) هر کس با وساطت خود مانع جاری شدن حدی از حدود الهی شود، پیوسته در خشم الهی به سر برد تا آنکه وساطتش را پس بگیرد. در قصاص نیز مسئله همین‌طور است و حتمیت اجرای مجازات به همین نحو وجود دارد و از جنبه بازدارندگی برخوردار است. امام زین‌العابدین (ع) درباره آیه «وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» (بقره/ ۱۷۹) فرمود: «چون اگر کسی تصمیم بگیرد دیگری را بکشد و بداند که در این صورت قصاص می‌شود و بدین سبب از کشتن خودداری ورزد، هم موجب زنده ماندن کسی است که می‌خواسته است او را بکشد و هم موجب زنده ماندن این جنایتکاری است که قصد آدم‌کشی داشته است و هم مایه زنده ماندن دیگران؛ زیرا وقتی بدانند قصاص واجب و لازم است، از ترس قصاص جرأت آدم‌کشی به خود راه نمی‌دهند» (التفسير المنسوب الى الامام العسكري (ع)، ۵۹۵-۳۵۴). بنابراین حتمیت مجازات موجب رعب و وحشت مرتکب شده و از منافع ارتکاب گناه و جرم می‌کاهد و خطرات آن را افزایش می‌دهد و موجب بازدارندگی می‌گردد.

۴- مجازات‌های اخروی مجرمان

مجرمان، از آنجا که سرای دنیا، سرای ابدی نیست، نتیجه اصلی اعمال گناهکارانه خود را در سرای آخرت که سرای باقی است خواهند دید. وعده خداوند در خصوص عذاب گناهکاران از لحظه مرگ و جان دادن، جامه تحقق بر تن می‌کند و گناهکاران از همان

لحظه آغازین زندگی اخروی، نتایج اعمال خود را خواهند دید.

۱-۴- لحظه مرگ، آغاز مجازات گناهکاران

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلَدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (نحل / ۲۸) همانا که فرشتگان جانشان را می‌گیرند در حالی که بر خود ستمکار بوده‌اند. پس از در تسلیم برمی‌آیند (و می‌گویند) ما هیچ کار بدی نکردیم. آری؛ خدا به آنچه می‌کردید داناست؛ و در جایی دیگر می‌فرماید: «فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ» (محمد / ۲۷) پس چگونه (تاب می‌آورند) وقتی که فرشتگان (عذاب) جانشان را می‌ستانند و بر چهره و پشت آنان تازیانه می‌نوازند؟

با توصیفی که حضرت حق در خصوص لحظه مرگ گناهکاران در آیات شریفه فوق‌الذکر ارائه فرموده است، می‌توان گفت مجازات گناهکاران از لحظه مرگ آنان آغاز می‌شود و توصیف چنین عذاب و مجازاتی با رویکردی تذکر آمیز و بازدارنده برای افراد صورت گرفته است؛ چه این که احادیث متعددی نیز در این خصوص وجود دارد؛ از جمله پیامبر اکرم (ص) فرمود: «اگر کسی با دوستان ما دشمن باشد و با دشمنان ما دوست و القاب مخالفان ما را بر خود نهد، پس آنگاه که ملک‌الموت برای ستاندن جان‌ش بیاید، خداوند عزوجل اربابان آن نابکار را که به جای خداوند آنان را به خدایی گرفته بود، درحالی که به انواع عذاب مبتلایند در برابر او مجسم گرداند، به طوری که همین که آن‌ها را ببیند هلاک شود و از گرمای عذاب آن‌ها که تاب تحملش را ندارد پیوسته به او رسد. پس ملک‌الموت به او گوید: ای نابکار کافر! دوستان خدا را به دشمنان او وا گذاشتی! امروز آنان کمترین کاری نمی‌توانند برایت انجام دهند و هیچ راه گریزی نداری. پس چنان عذابی به او رسد که اگر کمترین آن در میان ساکنان دنیا تقسیم شود، همگی آنان را نابود می‌سازد. (مجلسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۶: ۱۷۵)

۲-۴- قبر، نخست خانه در سرای باقی

ایستگاه بعدی برای مجازات گناهکاران عذاب قبر است. امام علی (ع) می‌فرماید: «یا عباد الله، ما بعد الموت لمن لم یغفر له أشد من الموت؛ القبر فاحذروا ضيقه و ضنکه و ظلمته و غربته و انّ المعيشة الضنک التي حذر الله منها عدوه عذاب القبر». (طوسی، ۱۴۱۴، ق، ص ۲۸) بندگان خدا! برای کسی که آمرزیده نشده از مرگ سخت‌تر قبر است. پس از تنگی و فشار و تاریکی و تنهایی قبر بترسید. آن زندگی تنگی که خداوند به دشمن خدا نسبت به آن هشدار داده، عذاب قبر است. عذاب قبر، درواقع نماد و نمونه کوچکی از سرنوشت اخروی افراد - چه گناهکار و چه پرهیزکار - است. امام کاظم (ع) در کنار قبری فرمودند: «انّ شيئاً هذا آخره لحقیق ان یزهد فی اوله و انّ شيئاً هذا اوله لحقیق ان یخاف آخره» (معانی الاخبار، ۱/۳۴۳) چیزی که پایانش این است، سزااست که از همان آغاز دل از آن برکنند و چیزی که آغازش این است، به‌جاست که از پایانش بترسند. نقطه اوج عذاب قبر، سؤالاتی است که از فرد پرسیده خواهد شد. امام علی (ع) می‌فرماید: «حتی اذا انصرف المشیع و رجع المتفجع، اقع فی حفرة نجیاً لبهته السؤال و عثرة الامتحان». (نهج البلاغه، خطبه ۸۳) چون تشییع‌کننده برگردد و مصیبت‌دیده مراجعت کند، مرده را در گورش بنشانند، درحالی که از دهشت سؤال و لغزش در امتحان، آهسته سخن می‌گوید.

به‌راستی تأکید بر یادآوری مرگ و قبر که از سوی پیشوایان دینی بسیار مورد تأکید قرار گرفته است، چه دلیلی جز پرهیز از گناهان می‌تواند داشته باشد. شریعت مقدسه به‌مثابه یک نظام جامع و کامل در خصوص پیشگیری از گناه و کج‌روی، مجموعه‌ای از بایسته‌ها را پیش‌بینی کرده است. از جمله این که چنین عذابی را برای گناهکاران در لحظه مرگ و قبر او توصیف کرده است و از سوی دیگر نیز به‌دفعات تأکید بر یادآوری مرگ نموده است، با این هدف که شاید مؤمنان با یادآوری مرگ و ترس از عذاب الهی در لحظه مرگ و قبر از نافرمانی خداوند پرهیزند.

پیامبر اکرم (ص) در کلامی شیوا می‌فرماید: «اکثروا ذکر الموت؛ فانه یمحّص الذنوب و یزهد فی الدنيا فان ذکرتموه عند الغنی هدمه و ان ذکرتموه عند الفقر أرضاکم

بعیشکم» (هندی، ۱۳۹۷ ق، ۴۲۰۹۸) مرگ را فراوان یاد کنید؛ زیرا یاد مرگ گناهان را می‌زداید و به دنیایی رغبت می‌کند. اگر به هنگام توانگری به یاد مرگ باشید آن را به هم می‌زند و اگر به هنگام ناداری به یادش باشید شما را به زندگیتان خوشنود می‌سازد.

۳-۴- عذاب ارواح گناهکاران در برزخ

برخی از روایات منقوله از معصومین (علیهم‌السلام) برزخ را همان گور دانسته‌اند؛ لیکن آنچه مسلم است این که برزخ فاصله میان دنیا و آخرت است. امام صادق (ع) می‌فرماید: «البرزخ القبر و فيه الثواب و العقاب بين الدنيا و الآخرة». (تفسیر القمی، ۱۹/۱) برزخ همان گور است و در آن سزای (انسان) در فاصله میان دنیا و آخرت است. امام صادق (ع) درباره این مقطع از مراحل انسان و درباره ارواح کافران می‌فرماید: «در اتاق‌هایی درون آتش جای دارند، از خوراک آن می‌خورند و از نوشیدنی‌های آن می‌نوشند و در آنجا به دیدار هم می‌روند و می‌گویند ای پروردگار ما! قیامت را برای ما برپا مدار تا تهدیدت را درباره ما اجرا کنی.» (برقی، ۱۴۱۳ ق، ج ۱: ۲۸۵)

۴-۴- محشورشدن گناهکاران

چگونگی محشورشدن گناهکاران که در روایات متعدد ذکر شده است، برای آنان نوعی عذاب و مجازات الهی است. در آیات فراوانی از قرآن و روایات گاه به صورت عمومی حال گناهکاران در محشر توصیف شده است و گاه نیز به صورت اختصاصی و در خصوص گناهای خاص این توصیف صورت پذیرفته است.

قرآن کریم می‌فرماید: «يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا» (طه/۱۰۲) روزی که در صور دمیده شود و گناهکاران را در آن روز کبود چشم، گرد آوریم؛ و در جایی دیگر نیز قرآن کریم، گناهکاران را در روز محشر این گونه توصیف می‌کند: «يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ» (رحمن/۴۱) گناهکاران به نشان صورتشان شناخته می‌شوند و از موی جلو سر و پاهایشان گرفته می‌شوند. در روایات نیز موارد متعددی از این توصیفات به صورت عمومی و اختصاصی وجود دارد که به عنوان نمونه به

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۳۳

برخی از این مجازات‌ها که در قالب صورت محشورشدن گناهکاران عنوان شده است، اشاره می‌کنیم. پیامبر خدا (ص) می‌فرماید: «الْهَمَّازُونَ وَالْمَازُونَ وَالْمَشَّائُونَ بِالنَّمِيمَةِ الْبَاغُونَ لِلْبِرَاءِ الْعَنْتَ يَحْشُرُهُمُ اللَّهُ فِي وَجْهِ الْكَلَابِ». (منذری الشامی، ۱۳۸۸ ق، ج ۵۰:۳) بدگویان و عیب‌جویان و سخن‌چینان و کسانی که افراد بی‌گناه را بدنام می‌کنند، خداوند آن‌ها را به صورت سگ محشور می‌کند.

امام صادق (ع) نیز در خصوص چگونگی محشورشدن افراد متکبر می‌فرماید: «انَّ الْمُتَكَبِّرِينَ يَجْعَلُونَ فِي صُورِ الذَّرِّ يَتَوَطَّوْهُمْ النَّاسُ حَتَّى يَفْرَغَ اللَّهُ مِنَ الْحِسَابِ». (کلینی، ۱۴۰۱ ق، ج ۳۱۱:۲) (روز قیامت) افراد متکبر به صورت مورچه درآورده می‌شوند و مردم پیوسته آنان را لگدمال می‌کنند تا زمانی که خدا از رسیدگی به حساب بندگان فارغ شود. به نظر می‌رسد شرایط و اوصافی که برای محشورشدن گناهکاران بیان گردیده است، به نوعی توصیفی از حقیقت اعمالی است که گناهکاران در مسیر نافرمانی از خالق خویش مرتکب شده‌اند و این روایات آنان را با صورت حقیقی اعمال خود روبه‌رو می‌نماید؛ چه این که در روایت فوق کسانی که متکبر هستند توسط مردم در روز محشر تحقیر خواهند شد و عذاب آن‌ها این گونه است.

۵-۴- حسابرسی سخت و شدید

درنهایت و پس از طی مراحل فوق‌الذکر بنده گناهکار خدا به پای حسابرسی الهی خواهد رسید. خداوند متعال می‌فرماید: «لِّلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ» (رعد/ ۱۸) برای آنان که دعوت پروردگارشان را پذیرفتند پاداش نیکویی است و کسانی که دعوت او را نپذیرفته‌اند اگر هر آنچه را که بر روی زمین است و همانند آن را داشته باشند، فدا دهند، آنان به سختی بازخواست خواهند شد و مکانشان جهنم است و بد جایگاهی است. در روایتی نیز از امام صادق (ع) آمده است که ایشان درباره آیه شریفه «وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ» (رعد/ ۲۱) فرموده‌اند: «يَحْسَبُ عَلَيْهِمُ السَّيِّئَاتُ وَ يَحْسَبُ لَهُمُ الْحَسَنَاتُ وَ هُوَ الْاسْتِقْصَاءُ» (مجلسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۷، ۲۶۶) بدی‌ها و خوبی‌هایشان به‌طور

دقیق و کامل حسابرسی می‌شود.

نکته قابل تأمل در حسابرسی گناهکاران این است که هیچ‌یک از اعمال آن‌ها از نظر خداوند متعال درنمانده و همه در نامه اعمال آن‌ها ثبت شده است. قرآن کریم می‌فرماید: «هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ» (جاثیه/۲۹) این نوشته ماست که به حق سخن می‌گوید؛ زیرا ما کارهایی را که می‌کردید می‌نوشتیم.

نامه اعمال گناهکاران درواقع تجسم اعمال ناشایست آنان است که در روز قیامت از آنان جدا نمی‌شود و این خود به مثابه عذابی سخت و دردناک برای آنان خواهد بود. امام علی (ع) می‌فرماید: «اعمال العباد فی عاجلهم نصب اعینهم فی آجالهم» (نهج البلاغه، حکمت ۷) کارهایی که بندگان در دنیا می‌کنند در آخرت فرایش چشمان آنهاست.

۶-۴- دوزخ، سرانجام مجرمان

دوزخ سرانجام پایان کار گناهکاران است و عذابی که خداوند برای گناهکاران وعده کرده است در آنجا محقق خواهد شد. خداوند متعال می‌فرماید: «وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وَجُوهِهِمْ عُمِّيًّا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا» (اسراء / ۹۷) و هر که را خدا هدایت کند، هدایت شده است و آنهایی که گمراهشان سازد جز او هیچ یابری نیابند و در روز قیامت در حالی که چهره‌هایشان رو به زمین است، کور و لال و کر محشورشان می‌کنیم و دوزخ جایگاه آنهاست که هر چه شعله آن فروشنید بیشترش می‌افروزیم.

در خصوص ویژگی‌های عذاب دوزخیان و انواع عذاب‌هایی که در دوزخ و برای گناهکاران پیش‌بینی شده است احادیث متعدد و آیات متعددی از قرآن کریم وجود دارد. این توصیفات در عناوینی نظیر جامه‌هایی که دوزخیان بر تن می‌کنند، خوراکی که در دوزخ به آن‌ها داده می‌شود، از نوشیدنی‌ها و خوراکی‌های سفت و طاقت‌فرسا و جایگاهی که در دوزخ به آن‌ها داده خواهد شد، ارائه گردیده است.

در خصوص عذاب دوزخ به‌عنوان سرانجام گناهکاران، در برخی روایات توصیفات خاصی درباره مرتکبان گناهان خاص ارائه گردیده است. به‌عنوان نمونه امام صادق (ع) به

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۳۵

نقل از پدرانش فرمود: علی (ع) فرمود: «در دوزخ آسیایی است که (پنج چیز را) آرد می‌کند. آیا نمی‌پرسید چه آرد می‌کند؟ عرض شد: چه چیز را آرد می‌کند ای امیرمؤمنان؟ فرمود: دانشمندان بدکار و قرآن‌خوانان تبهکار و زمامداران ستمکار و وزیران خیانتکار و مباشران دروغ‌گو» (صدوق، ۱۴۱۴ ق، ص ۲۹۶).

گرچه در این مجال، امکان بازخوانی روایات متعدد مربوط به عذاب‌های دوزخیان وجود ندارد، لیکن بیان عذاب‌ها و مجازات‌های اخروی بیانگر این است که چنانچه فرد مؤمن به آخرت و زندگی پس از مرگ باشد، با تبیین صورت گرفته از سوی پیشوایان دینی در خصوص عذاب‌های اخروی گناهکاران از ارتکاب گناه می‌پرهیزد و این به‌نوعی جنبه بازدارندگی مجازات‌های اخروی را روشن می‌نماید؛ چه این که در جامعه اسلامی، مؤمنان از ارتکاب گناهان ولو کوچک و کم‌اهمیت می‌پرهیزند و خداوند متعال را شاهد و ناظر بر اعمال خود می‌بینند.

نتیجه‌گیری

عقوبت‌های دنیوی، گاه جنبه طبیعی دارند و گاه به‌صورت مجازات‌های شرعی گناهان جلوه‌گر شده‌اند. عقوبت‌های دنیوی طبیعی، درواقع نتایجی از اعمال گناهکارانه افراد هستند که در طبیعت این اعمال نهاده شده‌اند و پس از ارتکاب به‌طور طبیعی دامن‌گیر فرد می‌شوند. از این عقوبت‌ها در قرآن کریم به «وبال» ناشی از گناه که دامن‌گیر مرتکب آن می‌شود یاد گردیده است. عقوبت‌های دنیوی طبیعی گاه جنبه ظاهری و مادی دارند و گاه نیز به‌صورت عقوبت‌های باطنی و معنوی دامن‌گیر فرد می‌شوند.

مجازات‌های شرعی نیز قسم دیگری از عقوبت‌های دنیوی هستند که شارع مقدس با رویکرد بازدارندگی آن‌ها را وضع نموده، در سه مرحله پیشگیری اصلاحی، وضعی و کیفری خلاصه می‌شود. جنبه بازدارندگی مجازات‌های شرعی که شامل حدود، قصاص، دیات و تعزیرات می‌شوند، با سه رویکرد: ۱. حتمیت مجازات‌ها که شک و تردید را در خصوص اجرای آن در ذهن مرتکب از بین می‌برد؛ ۲. شدت مجازات‌ها که هزینه جسمی و روحی انجام گناه را برای مرتکب افزایش می‌دهد؛ ۳. دقت و ظرافتی که در اجرای

مجازات و نحوه ثبوت گناه پیش‌بینی گردیده و راه را برای اشاعه فحشا و همچنین وقوع تهمت و تضييع حقوق می‌بندد. برای کیفر دادن مجرمان مراحل مختلفی در قرآن کریم و روایات منقول از معصومین (علیهم‌السلام) ذکر شده است. کیفر گناهکاران از لحظه جان دادن و سختی مرگ تا عاقبت و سرانجام در دوزخ. فلسفه بیان مجازات گناهان توسط شارع مقدس، بازدارندگی بندگان از ارتکاب آن‌هاست و این همان اصطلاح پیشگیری از جرم است که شارع در صدد آن است.

تعارض منافع

در صورت وجود هرگونه تعارض منافع در این قسمت ذکر شود. در غیر این صورت ذکر تعارض منافع ندارم کفایت می‌کند.

ORCID

Yaser Takfallah

<http://orcid.org/0000-0002-2731-7185>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۳۷

منابع

قرآن کریم.

ابن الفراء، أبو یعلی (۱۴۱۴ ق). *الاحکام السلطانیة*. بیروت: دارالفکر.

ابن بابویه القمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی. (۱۳۶۱ ش). *معانی الأخبار*. تحقیق علی اکبر الغفاری. چاپ اول. قم: مؤسسه النشر الاسلامی.

ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی. (۱۴۱۴ ق). *الخصال*. چاپ چهارم. قم: مؤسسه النشر الاسلامی.

ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی. (بی تا)، *علل الشرائع*. چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث.

ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی. (۱۴۰۰ ق). *الأمالی*. چاپ پنجم. مؤسسه علمی بیروت.

أشعث کوفی، محمد بن محمد، (۱۴۳۴ ق)، *الجعفریات - الأشعثیات*، عراق: العتبة الحسینیة المقدسة.

ابوزهره، محمد. (۱۴۱۹ ق)، *الجریمة و العقوبة فی الفقه الاسلامی*. قاهره مصر: دار الفکر العربی.

ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۰۸ ق). *لسان العرب*. بیروت: دار احیاء التراث العربی
آمدی التیمی، عبدالواحد. (۱۳۶۰). *غرر الحکم و درر الکلم*. ترجمه و شرح آقا جمال الدین خوانساری. چاپ سوم. تهران: دانشگاه تهران.

برقی قمی، أحمد بن محمد. (۱۴۱۳ ق). *المحاسن*. تحقیق مهدی الرجائی. چاپ اول. قم: المجمع العالمی لأهل البيت.

تمیمی المغربي، نعمان بن محمد، (۱۳۸۹ ق)، *دعائم الإسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضايا و الأحکام*، چاپ سوم، مصر: دار المعارف.

تفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری (ع). (۱۴۰۹ ق)، *تحقیق مدرسه الإمام المهدی*. چاپ اول. قم: مدرسه الإمام المهدی.

حرعاملی، محمد بن الحسن، (۱۴۰۹ ق). *وسائل الشیعة*، چاپ اول. قم: مؤسسه آل البيت.
حرآنی، حسن بن علی. (۱۴۰۴ ق). *تحف العقول عن آل الرسول*. تحقیق علی اکبر غفاری. چاپ

دوم. قم: مؤسسه نشر اسلامی.

حمدان، ورام بن أبی فراس. (بی تا). تنبیه الخواطر و نزهة النواظر (مجموعه ورام). بیروت: دار التعارف و دار صعب.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۶ ق). مفردات الفاظ القرآن. چاپ چهارم. دمشق: دارالقلم.

سلمی سمرقندی (العیاشی)، محمد بن مسعود. (۱۳۸۰ ق). تفسیر العیاشی. تحقیق هاشم الرسولی المحلاتی. چاپ اول. تهران: المکتبه العلمیه.

شامبیاتی، هوشنگ. (۱۳۸۸ ش). حقوق جزای عمومی (جلد اول). چاپ پانزدهم. تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.

شرتونی، سعید. (۱۴۰۳ ق). الاقرب الموارد فی فصیح العربیه و الشوارد. قم: مکتبه آیه الله العظمی المرعشی النجفی.

طباطبایی، محمد حسین. (۱۳۹۴ ق). تفسیر المیزان فی تفسیر القرآن. چاپ سوم. قم: اسماعیلیان.

طوسی، محمد بن الحسن. (۱۴۰۱ ق). تهذیب الأحکام فی شرح المقنعه. چاپ اول. بیروت: دارالتعارف.

طوسی، محمد بن الحسن. (۱۴۱۴ ق). الأمالی. تحقیق مؤسسه البعثه. چاپ اول. قم: دار الثقافه.

عکبری بغدادی (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان. (۱۴۰۴ ق). الأمالی. تحقیق حسین استادولی و علی اکبر الغفاری. چاپ دوم. قم: مؤسسه النشر الإسلامی.

فیومی، احمد بن محمد. (۱۹۸۷ م). المصباح المنیر. بیروت لبنان: مکتبه لبنان.

قانع، مصطفی، جمعی از نویسندگان، (۲۰۰۴ م)، مبانی طب داخلی سیسیل، ویرایش ششم، تهران: نور دانش.

قمی (ابن رازی)، جعفر بن احمد. (۱۴۱۳ ق). جامع الأحادیث. تحقیق محمد الحسینی النیسابوری. چاپ اول، مشهد: مؤسسه الطبع و النشر التابعه للحضرة الرضویه المقدسه.

قمی، علی بن ابراهیم. (بی تا)، تفسیر قمی. به کوشش الطیب الموسوی الجزائری. نجف: مطبعة النجف الأشرف.

کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۱ ق)، الکافی فی الاصول و الفروع و الروضه، چاپ چهارم.

اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات؛ تکفلاح | ۱۳۹

بیروت: دار صعب و دارالتعارف.

نیآوردی، ابی الحسن علی بن محمد، (۱۴۰۹ ق). *الاحکام السلطانیة*. بیروت: دارالفکر.
مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، (۱۴۱۲ ق). *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*.
چاپ اول، بیروت: دار احیاء التراث.

مصطفی، محمدعلی. (۱۹۸۹ م). *المعجم الوسیط*. چاپ یکم. استانبول: دار الدعوه.
منذری الشامی، عبدالعظیم بن عبدالقوی. (۱۳۸۸ ق)، *الترغیب و الترہیب من الحدیث الشریف*.
تحقیق مصطفی محمد عماره. چاپ سوم. بیروت: دار احیاء التراث.
موسوی، محمد بن الحسین. (۱۳۷۸). *نہج البلاغہ*، ترجمه جعفر شهیدی. چاپ چهاردهم. تهران:
انتشارات علمی و فرهنگی.

میلانی، علی رضا. (سال ۱۳۵۵). نگرشی بر اصل قانونی بودن جرم و مجازات به نقل از
ابوالقاسم گرجی. گزارش عملی کنفرانس اجرای حقوق کیفری اسلام و اثر آن در
مبارزه با جرائم. شماره ۲. نشریه حقوق تطبیقی دانشگاه تهران.

میرخلیلی، محمود، (۱۳۸۸)، *پیشگیری وضعی از بزهکاری با نگاهی به سیاست جنایی اسلام*،
تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

هندی، علی المتقی بن حسام الدین. (۱۳۹۷ ق). *کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال*. تصحیح
صفوة السقا. چاپ اول. بیروت: مکتبة التراث الاسلامی.

نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۳). *درس های جرم شناسی*. چاپ هفتم، تهران: نشر میزان.

References [In Persian & Arabic]

Qur'an al-Karim.

Abu Zahra, Muhammad. (1998). *Al-Jarimah wa al-'Uqubah fi al-Fiqh al-Islami*. Cairo, Egypt: Dar al-Fikr al-'Arabi. [In Arabic].

Amadi al-Tamimi, Abd al-Wahid. (1981). *Ghurar al-Hikam wa Durar al-Kalim. Translated and explained by Aqa Jamal al-Din Khwansari*. 3rd Edition. Tehran, Iran: University of Tehran. [In Persian].

Ash'ath al-Kufi, Muhammad ibn Muhammad. (2013). *Al-Ja'fariyyat (Al-Ash'athiyyat)*. Iraq: The Holy Hussain Shrine. [In Arabic].

Barqi al-Qummi, Ahmad ibn Muhammad. (1992). *Al-Mahasin. Edited by Mahdi al-Raja'i*. 1st Edition. Qom, Iran: World Assembly of Ahl al-Bayt. [In Arabic].

Fayumi, Ahmad ibn Muhammad. (1987). *Al-Misbah al-Munir*. Beirut, Lebanon: Maktabat Lubnan. [In Arabic].

- Ghane'i, Mostafa et al. (2004). *Cecil Essentials of Medicine*, Sixth Edition. Tehran, Iran: Noor Danesh. [In Persian].
- Hamdan, Waram ibn Abi Firas.(n.d). *Tanbih al-Khawatir wa Nuzhat al-Nawazir (Majmu'at Waram)*. Beirut, Lebanon: Dar al-Ta'aruf & Dar Sa'b. [In Arabic].
- Harrani, Hasan ibn Ali. (1984). *Tuhaf al-'Uqul 'an Al al-Rasul*. Edited by Ali Akbar Ghaffari. 2nd Edition. Qom, Iran: Islamic Publishing Institution. [In Arabic].
- Hindi, Ali al-Muttaqi ibn Husam al-Din. (1977). *Kanz al-'Ummal fi Sunan al-Aqwal wa al-Af'al*. Edited by Safwat al-Saqqa. 1st Edition. Beirut, Lebanon: Maktabah al-Turath al-Islami. [In Arabic].
- Hurr al-'Amili, Muhammad ibn al-Hasan. (1988). *Wasa'il al-Shi'a*. 1st Edition. Qom, Iran: Al al-Bayt (a.s.) Institution. [In Arabic].
- Ibn al-Farra', Abu Ya'la. (1993). *Al-Ahkam al-Sultaniyyah*. Beirut, Lebanon: Dar al-Fikr. [In Arabic].
- Ibn Babawayh al-Qummi (Shaykh al-Saduq), Muhammad ibn Ali. (1980). *Al-Amali*. 5th Edition. Beirut: 'Ilmi Foundation. [In Arabic].
- Ibn Babawayh al-Qummi (Shaykh al-Saduq), Muhammad ibn Ali. (1993). *Al-Khisal*. 4th Edition. Qom, Iran: Islamic Publishing Institution. [In Arabic].
- Ibn Babawayh al-Qummi (Shaykh al-Saduq), Muhammad ibn Ali. (1982). *Ma'ani al-Akhbar*. Edited by Ali Akbar al-Ghaffari. 1st Edition. Qom, Iran: Islamic Publishing Institution. [In Arabic].
- Ibn Babawayh al-Qummi (Shaykh al-Saduq), Muhammad ibn Ali. (n.d.). *'Ilal al-Sharayi'*. 2nd Edition. Beirut, Lebanon: Dar Ihya' al-Turath. [In Arabic].
- Ibn Mandhur, Muhammad ibn Mukarram. (1987). *Lisan al-'Arab*. Beirut, Lebanon: Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi. [In Arabic].
- Kulaini, Muhammad ibn Ya'qub. (1981). *Al-Kafi fi al-Usul wa al-Furu' wa al-Rawdah*. 4th Edition. Beirut, Lebanon: Dar Sa'b & Dar al-Ta'aruf. [In Arabic].
- Majlisi, Muhammad Baqir ibn Muhammad Taqi. (1991). *Bihar al-Anwar al-Jami'ah li Durar Akhbar al-A'imma al-At'har*. 1st Edition. Beirut, Lebanon: Dar Ihya' al-Turath. [In Arabic].
- Mawardi, Abu al-Hasan Ali ibn Muhammad. (1988). *Al-Ahkam al-Sultaniyyah*. Beirut, Lebanon: Dar al-Fikr. [In Arabic].
- Milani, Ali Reza. (1976). *A View on the Principle of Legality of Crime and Punishment (Cited from Abulqasem Gorji)*. Proceedings of the Islamic Criminal Law Conference and Its Effect on Crime Control, No. 2, Journal of Comparative Law, University of Tehran. [In Persian].

- Mirkhalili, Mahmoud. (2009). *Situational Crime Prevention with a View to Islamic Criminal Policy*. Tehran, Iran: Islamic Culture and Thought Research Institute Publications. [In Persian].
- Mostafa, Muhammad Ali. (1989). *Al-Mu'jam al-Wasit*. 1st Edition. Istanbul, Turkey: Dar al-Da'wah. [In Arabic].
- Mousavi, Muhammad ibn al-Husayn. (1999). *Nahj al-Balaghah*, Translated by Jafar Shahidi. 14th Edition. Tehran, Iran: Elmi wa Farhangi Publications. [In Persian].
- Munziri al-Shami, Abd al-'Azim ibn Abdul-Qawi. (1968). *Al-Tarhib wa al-Tarhib min al-Hadith al-Sharif*. Edited by Mustafa Muhammad 'Amarah. 3rd Edition. Beirut, Lebanon: Dar Ihya' al-Turath. [In Arabic].
- Qummi (Ibn Razi), Ja'far ibn Ahmad. (1992). *Jami' al-Ahadith*. Edited by Muhammad al-Husayni al-Naysaburi. 1st Edition. Mashhad, Iran: Printing & Publishing Office of the Holy Shrine of Imam Reza (a.s.). [In Arabic].
- Qummi, Ali ibn Ibrahim. *Tafsir al-Qummi*. (n.d.). Edited by al-Tayyib al-Mousawi al-Jaza'iri. Najaf, Iraq: Al-Najaf al-Ashraf Press. [In Arabic].
- Raghib al-Isfahani, Husayn ibn Muhammad. (1995). *Mufradat Alfaz al-Qur'an*. 4th Edition. Damascus, Syria: Dar al-Qalam. [In Arabic].
- Salmi Samarqandi (Al-'Ayyashi), Muhammad ibn Mas'ud. (1960). *Tafsir al-'Ayyashi*. Edited by Hashim al-Rasuli al-Mahallati. 1st Edition. Tehran, Iran: Al-Maktabah al-'Ilmiyyahe [In Arabic].
- Shambiyati, Houshang. (2009). *General Criminal Law* (Vol. 1). 15th Edition. Tehran, Iran: Majma' Elmi wa Farhangi Majd. [In Persian].
- Shartuni, Said. (1983). *Al-Aqrab al-Mawarid fi Fusah al-'Arabiyyah wa al-Shawared*. Qom, Iran: Ayatollah al-'Uzma al-Mar'ashi al-Najafi Library. [In Arabic].
- Tabatabai, Muhammad Husayn. (1974). *Tafsir al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. 3rd Edition. Qom, Iran: Isma'iliyan. [In Arabic].
- Tafsir al-Mansub ila al-Imam al-'Askari* (a.s.). (1988). Edited by Madrasat al-Imam al-Mahdi. 1st Edition. Qom, Iran: Madrasat al-Imam al-Mahdi. [In Arabic].
- Tamimi al-Maghribi, Nu'man ibn Muhammadā (1969) *Da'a'im al-Islam wa Dhikr al-Halal wa al-Haram wa al-Qada wa al-Ahkam*. 3rd Edition. Egypt: Dar al-Ma'arif. [In Arabic].
- Tusi, Muhammad ibn al-Hasan. (1981). *Tahdhib al-Ahkam fi Sharh al-Muqni'an* 1st Edition. Beirut, Lebanon: Dar al-Ta'aruf. [In Arabic].
- Tusi, Muhammad ibn al-Hasan. (1993). *Al-Amali*. Edited by Mission Institute. 1st Edition. Qom, Iran: Dar al-Thaqafah. [In Arabic].

Ukbari al-Baghdadi (Shaykh al-Mufid), Muhammad ibn Muhammad ibn al-Nu'man. (1984)q*Al-Amali*. Edited by Husayn Ustadwuli and Ali Akbar al-Ghaffari. 2nd Edition. Qom, Iran: Islamic Publishing Institution. [In Arabic].

استناد به این مقاله: تکفلاح، پسر. (۱۴۰۴). اثربخشی نظام مجازات اسلامی در پیشگیری از ارتکاب جرم در آینه آیات و روایات، دو فصلنامه علمی سراج منیر، ۱۶ (۵۰)، ۱۱۱-۱۴۲. DOI: 10.22054/ajsm.2024.80600.2048

Seraje Monir is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.